

מחקרים בקליטת עלייה

נוער יוצא חבר העמים בישראל - סיכון והסתגלות

ליאת יכניץ

סקרים ומחקרים העוסקים בהסתגלותם של מתבגרים עולים מחבר העמים בישראל עוסקים בבעיה של רמת מעורבות גבוהה של קבוצת אוכלוסיה זו בהתנהגות בעייתית, ובכלל זה עבריינות ושימוש בחומרים פסיכו-אקטיוויים. מאמר זה בא לסקור את הגורמים המביאים מתבגרים עולים למצב של סיכון. בהקשר זה נתייחס ללחצים הייחודיים לילדים ומתבגרים עולים, ובכלל זה תהליכים משפחתיים הפוגעים בסמכותם של ההורים העולים וביכולתם להוות מערכת תמיכה והכוונה לילדיהם, וכן גורמים חברתיים המגבירים את הסבירות שמתבגרים אלה יחברו לקבוצות שוליים. לסיום נתייחס לגורמים תרבותיים הבולמים את פנייתן של משפחות העולים לקבלת עזרה מקצועית, כזו העשויה לסייע בידם למנוע התנהגות סיכונית.

רקע

לפי נתונים סטטיסטיים עדכניים, ילדי עולים מהווים כ-11% מאוכלוסיית הילדים בישראל (קמחי ובן-אריה, 2007). הקבוצה כוללת ילדים שנולדו בחוץ לארץ ועלו לישראל, וכן ילדים שנולדו להורים שעלו לישראל אחרי שנת 1990. בהינתן שיעור זה, בולטת מעורבותם הגבוהה יחסית של ילדים עולים בהתנהגות פלילית ושימוש בחומרים פסיכו-אקטיוויים. קטינים עולים החשודים בביצוע עבירות מהווים כ-21% מכלל הקטינים החשודים, בעיקר בגלל רמה גבוהה של מעורבות של בנות עולות (34.4%) (קמחי ובן-אריה, 2007). כמו-כן שיעורי השימוש בחומרים פסיכו-אקטיוויים, בעיקר אלכוהול וקנאביס, גבוהים יותר בקרב נוער עולה (אדלשטיין, 2007; אזרחי, רוזינר ושטיינברג, 2005). לאור נתונים אלה, נשאלת השאלה: מה הם הגורמים ההופכים חלק מהמתבגרים העולים לבני נוער בסיכון? במאמר זה ננסה למפות את הגורמים האפשריים, המצויים הן במסגרת המשפחתית והן במסגרת החברתית של נערים עולים מחבר העמים. לפני שנעבור לדבר על גורמי סיכון אלה, נתייחס לגורמים הקשורים לעצם מעמדם של ילדים ומתבגרים כעולים, החושף אותם לקשיים ולחצים ייחודיים.

גורמי לחץ בהסתגלותם של מתבגרים עולים

הסתגלותם של מהגרים (בעיקר הבוגרים שבהם) מלווה במגוון לחצים הקשורים לרכישת השפה החדשה, השתלבות בשוק העבודה, התאקלמות חברתית, התמודדות עם געגועים לארץ המוצא

מילות מפתח: גורמי סיכון אצל נוער עולה, עבריינות נוער, צריכת סמים פסיכו-אקטיוויים, הסתגלות תרבותית, תפקוד הורים בתנאי הגירה

ד"ר ליאת יכניץ היא מרצה במכללה האקדמית בית ברל, המסלול לקידום נוער.
liatyakhnich@yahoo.com

וכדומה. מלבד לחצים אלה, המתבגר העולה, שבו עוסק המאמר, נחשף לגורמים הייחודיים לגילו, כגון:

1. היעדר בחירה - ההחלטה לעלות לישראל התקבלה בדרך כלל על ידי בני המשפחה המבוגרים, והמתבגר לא היה שותף לה. לאור זאת, הסתגלותו למצב החדש עלולה להיות מלווה בהתנהגות מרדנית שמטרתה להוכיח את עצמאותו ובגרותו.
2. אובדן של סביבה חברתית - לאור מרכזיותה של 'קבוצת השווים' בתקופת ההתבגרות, אובדן של סביבה חברתית מוכרת וצורך להשתלב בקבוצת שווים חדשה מהווים משימה מאתגרת למתבגר העולה.
3. שינוי תפקידים ותפקוד - לא פעם המתבגר נדרש לקבל על עצמו תחומי אחריות חדשים, כגון תפקוד עצמאי בבית ושמירה על אחים צעירים, תרומה לפרנסת המשפחה וכדומה.
4. שינוי בהתנהגות ההורים ובתפקודם - פרט ללחצים המופעלים ישירות על המתבגר העולה, הוא חווה בדרך עקיפה את הלחצים שאיתם מתמודדים הוריו. דיכאון על רקע קשיי הסתגלות, משברים בזוגיות, בעיות של אבטלה וניכור חברתי שחווים המבוגרים, משפיעים על תפקודם כהורים ומהווים לא פעם גורמי לחץ נוספים לגבי ילדיהם.

הבנה והתייחסות ללחצים אלה וללחצים נוספים, שאיתם מתמודדים נערים עולים בהסתגלותם לישראל, חשובות במיוחד לאור ממצאיהם של סלונים-נבו וישראלוביץ' (2004), המדווחים כי בהשוואה למתבגרים ילידי הארץ, המתבגרים העולים נוטים יותר מבני גילם ילידי הארץ לראות בסמים ואלכוהול אמצעים העוזרים להם להתמודד עם קשיי החיים. ממצא זה יכול להוות הסבר חלקי לרמת מעורבות גבוהה של בני נוער עולים בשימוש בחומרים הפסיכו-אקטיוויים.

גורמי סיכון במסגרת המשפחה

משפחותיהם של עולי חבר העמים הן בדרך כלל קטנות ומונות ילד אחד או שניים (ההתייחסות כאן היא למשפחות העולות מן האזורים האירופאים של חבר המדינות). תופעה של משפחות גדולות יותר היא נדירה יחסית. על רקע זה, כמו גם עקב גורמים תרבותיים חברתיים נוספים, קיימת השקעה גבוהה של ההורה בחינוך הילדים ובעיקר בהשכלתם. הציפייה המרכזית מהילד היא ללמוד, ובדרך כלל לא מצופה ממנו למלא תפקידים נוספים בבית (הדבר משתנה לעתים קרובות לאחר העלייה לארץ).

הספרות המקצועית מתייחסת גם לציפייה להתבגרות מאוחרת ולשמירה על יחסי קרבה ותלות בין המתבגר להוריו עד גיל מאוחר יחסית (Mirsky, 1997), תוך הגבלה של תחומי העצמאות של המתבגר. יחסי הורים-ילדים מאופיינים לא פעם ביחס הגנתי ובהיעדר גבולות ברורים ועקביים, לצד דרישה לצייתנות וריסון עצמי תוך שימוש בענישה גופנית (Slonim-Nevo, Sharaga & Mirsky, 1999).

תפקידו של ההורה נתפס לעתים באופן שונה מתפיסתו בארץ. אבות עולים מחבר המדינות מדווחים כי תפקודו המסורתי של האב בארץ מוצאם היה בעל אופי סמכותי ומרוחק יותר בהשוואה לתפקודו של האב הישראלי, הנתפס כיותר מעורב ודמוקרטי, אך במקביל זוכה לפחות כבוד מילדיו (Strier & Roer-Strier, 2005). עם זאת, האבות שעלו מחבר המדינות מדווחים כי עם הזמן חל שינוי בדפוס ההורות שלהם, וחלה התקרבות לדפוס ההורות הנתפס על ידם כישראלי. התפיסה המקובלת בקרב אנשי המקצוע היא כי אחד התנאים להתבגרות תקינה היא נוכחותן של דמויות הוריות יציבות שהמתבגר יכול לסמוך ולהישען עליהן. במחקרים נמצא כי ההורים נתפסים

אצל נערים עולים כמערכת תמיכה מרכזית (Mirsky, 1997), לעומת נערים ילידי הארץ המדווחים על קבלת רוב התמיכה מחברים בני גילם. גורמים אחדים המאפיינים את משפחות העולים עלולים אפוא לפגוע ביכולתו של המתבגר העולה לקבל תמיכה והכוונה מהוריו:

1. **היפוך תפקידים בגלל הסתגלות מהירה יותר של הילד מהוריו.** רכישת השפה מציבה לא פעם את המתבגר בעמדה אחראית וסמכותית במשפחתו. הצורך לשמש מתורגמן עבור המשפחה חושף אותו למידע שבדרך כלל אינו מיועד לילדים (פרטים על מצבה הכלכלי העגום של המשפחה או על מחלתו של אחד ההורים). המתבגר נחשף לחוסר עקביות במסרים שמשדרים לו המבוגרים: מצד אחד הוא ילד ועליו להתנהג בהתאם, מצד שני עליו לנהוג כמבוגר כאשר מדובר בעזרה לבני משפחה אחרים. שליטתו בשפה ובנורמות התנהגות המקובלות בארץ אף פותחת פתח להפעלת מניפולציות ומעניקה למתבגר כוח שאינו תואם את גילו.

2. **אובדן הביטחון בתפקוד ההורי.** הורי המתבגר מצדם מרגישים תכופות אבודים במציאות החדשה, חסרי שפה וידע תרבותי הנחוץ לחיים בחברה החדשה. הם תופסים את עצמם, וכך תופס אותם גם הילד/הנער, כחסרי אונים, לא מבינים ובעלי דעות והשקפות לא רלוונטיות לחייו של הילד. שיטות החינוך שהיו לגיטימיות בחבר העמים, כולל ענישה גופנית, אינן מקובלות ואף מהוות עבירה על החוק בישראל.

3. **התרכזות של ההורים בהישרדות.** הסתגלותן של משפחות העולים מלווה בצורך להתמודד עם מגוון של קשיים בתחומי הדיור, התעסוקה, האינטראקציה עם המוסדות הציבוריים. חלק ניכר מהעולים נאלצים לעבור הסבה מקצועית, חלקם עובדים שעות ארוכות כדי לשרוד ולספק את הצרכים הבסיסיים של משפחותיהם. במצב זה, קשיים רגשיים או התנהגותיים של ילדים מקבלים פחות התייחסות ותשומת לב. הילדים נמצאים ברשות עצמם במשך שעות ארוכות, ללא פיקוח הורי והדרכה. הדבר משמעותי במיוחד לאור התפיסה התרבותית של תלות הילד בהוריו, חוסר עצמאות ומעורבות הורית גבוהה. הילד העולה נאלץ 'להתבגר' מהר מאוד, ללא תהליך הדרגתי של העברת אחריות וגיבוש מוקד שליטה פנימי.

4. **פערים תרבותיים.** על-פי רואר-סטריאר ורוזנטל (Roer-Strier, & Rosenthal, 2001), כל הורה מחזיק בדימוי 'המבוגר המתפקד'. זהו מושג המשקף את הדרך שבה ההורה רואה את הילד שלו בעתיד. מדובר בדימוי אידיאלי המשקף את השאיפות והרצונות של ההורה. זהו היסוד המארגן של שיטות ותפיסות החינוך של הילדים, והוא מושפע מהתרבות שממנה באים ההורים.

דימוי המבוגר המתפקד בקרב עולי חבר העמים כולל לעתים קרובות מאפיינים של משמעת עצמית, קונפורמיות, צניעות אישית, מוסר עבודה, מצוינות אקדמית, אוריינטציה קבוצתית ובו זמנית חשדנות כלפי הממסד והסתמכות על רשתות משפחתיות. כאשר המשפחה מגיעה לחברה חדשה, בעלת תרבות השונה מזו שלה, ההורים עשויים לשמור על חלקים מהדימוי של המבוגר המתפקד האופייניים לתרבות המוצא שלהם, ועם הזמן יאמצו מן-הסתם חלקים חדשים כתוצאה מאינטראקציה עם החברה החדשה. לפעמים נראה שיש ניגוד משמעותי בין דימוי המבוגר המתפקד בתרבות המוצא לבין דימויו המקובל בחברה הקולטת, למשל נורמות של התנהגות מינית, התייחסות לשימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים ויחס לסמכות. ניגודים אלה עשויים להביא לידי הקפדה על חינוך התואם את תרבות המוצא תוך התעלמות מדרישות החברה החדשה, או להיפך - לניתוק מתרבות המוצא לטובת דרכי חינוך המקובלות בארץ, וכפי שקורה פעמים רבות לסתירה בין ציפיות של הסביבה החברתית החדשה ובית הספר מן הילד לבין ציפיות ההורים.

כל הגורמים שנזכרו לעיל פוגעים באופן ישיר במעמדם וסמכותם של ההורים, והדבר מצמצם באופן משמעותי את יכולתם לשמש מסגרת תמיכה והכוונה למתבגר המתמודד עם לחצי העלייה.

גורמי סיכון בקבוצת השווים

כאמור, השתייכות לקבוצת בני הגיל היא מרכיב משמעותי בתהליך ההתבגרות. אחת המשימות המרכזיות שעל המתבגר העולה לעמוד בה היא למצוא קבוצת שווים חדשה, שבה יוכל להרגיש 'שייך' ובטוח. באופן טבעי, קל יותר למצוא תחושות ביטחון ושייכות בקבוצה של מתבגרים בעלי רקע דומה - במקרה זה, מתבגרים עולים דוברי אותה השפה. במחקרם של מירסקי ואחרים (Mirsky, Baron-Draiman, & Kedem, 2002) נמצא כי הרשת החברתית של המתבגרים העולים מחבר המדינות מורכבת לרוב מעולים. החוקרים מסבירים ממצא זה בין היתר בפערים תרבותיים הקיימים בין הנוער הרוסי והישראלי ובהיעדר של שותפות בחוויות.

נטייה זו להתחבר לחברות של עולים, במקביל להיותה גורם המקל על הדחק הראשוני של ההסתגלות, עלולה להוות גם גורם סיכון להגברת המעורבות בהתנהגויות אנטי חברתיות. העולים מרוכזים תכופות באזורים גאוגרפיים מסוימים, המאוכלסים לא פעם בקבוצות חלשות מבחינה כלכלית וחברתית. כאשר נער עולה מגיע לשכונה או לבית ספר, בחירת החברים שלו מוגבלת על ידי 'קריטריון' המוצא (או השפה). עקב כך הוא מתחבר לנערים עולים אחרים המתגוררים באזורים שבהם יש מיעוט של משאבים חברתיים וקהילתיים העשויים לתרום להתקדמותם ולצמיחתם.

יש לציין שנערים עולים (כמו גם המבוגרים) נתקלים לעתים קרובות בתגובות של אדישות ואף עוינות מצד האוכלוסייה הוותיקה. אדישות ועוינות אלה תורמות לתחושה של ניכור ובידוד. ניתן לראות נערים עולים מפנים את תוקפנותם וזעמם כלפי החברה שאינה מקבלת אותם. תוקפנות זו עשויה לבוא לידי ביטוי בהתנהגויות כמו ונדליזם, אלימות, התחברות לקבוצות שוליים. ההתחברות לקבוצות שוליים (כנופיות) מתוארת אצל טרטקובסקי ומירסקי (Tartakovsky & Mirsky, 2001) כעונה על הצרכים הבסיסיים של חלק מהמתבגרים העולים. על מנת להימנע מתחושת הניכור והבידוד, ובשאיפה לשחזר את הסביבה המוכרת והמוגנת, מתארגנים בני נוער עולים לקבוצות בעלות מבנה היררכי, גבולות ברורים ומנהיג כריזמטי המהווה לא פעם דמות הורית תחליפית. המבנה דמוי המשפחה של הקבוצה נותן לגיטימציה לצורכי התלות של המתבגרים. הכנופיה, להבדיל מחבורה רגילה של בני נוער, מאופיינת בהתעללות בחברי הקבוצה החלשים ובהתנהגות אנטי-חברתית כגון שימוש בחומרים פסיכו-אקטיוויים.

לסיכום סעיף זה: כאשר ההורים העולים מאבדים את סמכותם או מצמצמים את רמת המעורבות בחיי ילדיהם, הנערים פונים לקבלת הכוונה והדרכה מחבריהם. בגלל גורמים דמוגרפיים, חברתיים ונפשיים מגוונים, לא פעם נראה מתבגרים המושפעים בצורה שלילית מקבוצת השווים ופונים לדרכי התמודדות המסכנים אותם ואת סביבתם. על כן ישנה חשיבות מכרעת לאיתור בני נוער המצויים בסיכון הן עקב קשיים במשפחה והן עקב מעורבות חברתית בעייתית, ולמתן מענה וסיוע במטרה למנוע הידרדרות ולהחזיר את הנער לתפקוד המיטבי.

מאפיינים תרבותיים הבולמים פנייה לעזרה

כאמור, להתערבות מקצועית חשיבות מכרעת בעבודה עם בני נוער עולים. אולם ישנם מאפיינים תרבותיים אחדים בקרב אוכלוסיית העולים מחבר העמים העשויים לבלום פנייה לקבלת עזרה ולהקשות על התערבות טיפולית מניעתית עם הנערים ומשפחותיהם.

ככלל, ההתייחסות לרקע התרבותי של עולי חבר העמים מלווה בקושי מהותי, בגלל הצורך לעשות הכללה על קבוצה גדולה של אנשים הבאים מאזורים גאוגרפיים שונים והמשתייכים למעמדות סוציו-אקונומיים מגוונים. בנוסף לכך, חבר העמים מאופיין בשינויים חברתיים וכלכליים מואצים,

דבר התורם לשונות בקרב עולים המגיעים בתקופות השונות. על כן, נתייחס כאן למאפיינים מרכזיים הרלוונטיים לנושא המאמר, תוך הדגשה כי קיימת שונות בקרב קבוצת עולים זו.

צורך בהשתייכות לקבוצה

באווירה של פחד וחוסר אמון שאפיינו את התקופה הסובייטית, ולאחר מכן באווירת חוסר היציבות ואי הוודאות שאפיינו את התקופה שלאחר התפרקות ברית המועצות, רשתות חברתיות היוו מקור תמיכה יקר ערך עבור יהודי חבר המדינות. הדבר העלה את ערך המסירות לרשתות חברתיות אינטימיות כגון משפחה וחברים. על רקע זה, ניתן לפגוש משפחות מלוכדות, לפעמים מסוגרות, התופסות באור שלילי תופעה של מסירת מידע על בני המשפחה ותפקודם לגורמים החיצוניים למשפחה, גם אם במטרה לעזור לאחד מחבריה.

חשדנות כלפי ממסד

במקביל לקרבה המאפיינת את היחסים בתוך המשפחה, היחס כלפי גורמים חיצוניים מאופיין במידה רבה של סגירות, חשדנות והיעדר שיתוף פעולה עם הממסד. הדבר נכון במיוחד לגבי מקצועות בריאות הנפש, הפחות מוכרים לקבוצת עולים זו. גורמים מקצועיים שלהם מקום מרכזי במערכת החינוך והרווחה בישראל, כגון עובדים סוציאליים, יועצים חינוכיים, עובדי קידום נוער ואף פסיכולוגים פועלים בהיקף ובעומק גדולים יותר מאשר במקומות שמהם מגיעים העולים. לא פעם נשמעות טענות של אנשי מקצוע אלה בדבר היעדר שיתוף פעולה של המשפחות העולות עם השירותים והתוכניות המוצעים להם.

התמודדות עם בעיות אישיות ומשפחתיות

במקצת בגלל יחס חשדני כלפי הממסד, במקצת בגלל היעדר מקורות מידע על עזרה מקצועית ובמקצת בגלל נורמות התנהגות המקובלות בארץ המוצא, עולי חבר העמים נוטים להימנע מפנייה לשירותי ייעוץ וטיפול. התמודדות עם קשיים אישיים או משפחתיים מתרחשת בדרך כלל בתוך המעגל המשפחתי. המשפחה תעדיף 'לא להוציא את הכביסה המלוכלכת' מהבית, וכתוצאה מכך בעיות רגשיות ומשפחתיות רבות לא יאותרו בזמן. אם המשפחה פונה לעזרה, היא תעדיף בדרך כלל לפנות לרופא (Strier & Roer-Strier, 2005). הדבר נתפס כנורמטיווי, ואינו מלווה בתחושות של בושה או אשמה.

גישה רציונלית והימנעות מביטוי רגשי

מאפיין זה אמנם אינו ייחודי לעולי חבר העמים בלבד: בקבוצות רבות בחברה הישראלית לא מקובל להתייחס לחוויות רגשיות בפומבי ונוטים יותר להתמקד בחיפוש פתרונות קונקרטיים ומעשיים לקשיים המתעוררים. כמובן, מדובר לא רק במאפיין תרבותי אלא, בין היתר, בנטייה אישית של כל אדם. חשוב לציין מאפיין זה, כיוון שחלק ניכר מהפעילות החינוכית והטיפולית, גם בתחום המניעה של שימוש בסמים ואלכוהול, פונה לחלקים הרגשיים והחוויתיים. ניתן לראות הורים ובני נוער עולים רבים המתקשים לקחת חלק בפעילויות מסוג זה, מתוך תחושה שאינם מקבלים עצות ופתרונות מעשיים.

סיכום

בבואנו לעסוק בעבודת מניעה בקרב אוכלוסיית העולים, יש לתת דגש על רגישות תרבותית, להתאים את תוכניות המניעה למאפיינים הייחודיים של אוכלוסיית היעד ולכוון כראוי את המאמצים הן כלפי בני הנוער והן כלפי משפחותיהם. חשוב לזכור שעצם העבודה עם המשפחה, גם כאשר עבודה זו מלווה תהליך מניעתי טיפולי הממוקד בנער, מחזירה את האחריות והסמכות לידיהם של ההורים. יצירת הקשר עם ההורים משדרת מסר שהסביבה ממשיכה לראות בהם את הכתובת הטבעית לשלומם ולתפקודו של הילד (מסר המכוון גם להורים וגם לילד), ממתנת את רמת חוסר האמון והחשדנות כלפי הדברים שמתרחשים מאחורי גבם של ההורים ותואמת את הרקע התרבותי של המשפחות. כאשר הגורמים החינוכיים והטיפוליים לא 'מוותרים' על ההורים, לא מתייחסים אליהם כאל חלשים ובלתי מבינים, הם תורמים לשיקום הסמכות ההורית האבודה. במקביל, עבודת מניעה עם המשפחה חושפת את ההורים לדימויים של המבוגר המתפקד המקובלים בסביבתם החדשה, ובכך מאפשרת להם לזהות נקודות בעייתיות ביחסיהם עם הילדים ולנהל דו שיח הן בינם לבין עצמם והן עם הסביבה התרבותית החדשה. ככל שאיש המקצוע רואה את עצמו לא כסוכן שינוי תרבותי אלא כמגשר תרבותי, תהליך זה של שיח עשוי להיות פורה מאוד להורים וגם למוסדות העוסקים בטיפול ומניעה. כך ניתן לראות בעיות הסתגלות והתנהגות של ילדים כצומחות בהקשר התרבותי שממנו מגיעה המשפחה, להבין את תפיסותיה בדבר התנהגות זו ולנסות ביחד לעזור לילד לאזן בין ציפיות החברה וציפיות הבית. עבודה מערכתית המבוססת על תפיסה של שותפות ורצון להכיר ולהבין את האחר, ולא על גישה פטרנליסטית שבאה לחנך את בני הנוער, ובעיקר את ההורים, היא תנאי בסיסי להשגה של שיתוף פעולה מצד אוכלוסיית העולים שבאו מחבר המדינות.

מקורות

- אדלשטיין, א' (2007). שימוש בחומרים פסיכואקטיביים ועבריינות נלווית בקרב בני נוער יוצאי חבר העמים. הרשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול, ירושלים.
- אזרחי, י', רוזינר, א' ושטיינברג, ד' (2005). השימוש בחומרים פסיכואקטיביים בקרב תושבי מדינת ישראל: מחקר אפידמיולוגי. הרשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול, ירושלים.
- סלונים-נבו, ו' וישראלוביץ', ר' (2004). שימוש בסמים ואלכוהול בקרב בני נוער עבריינים: השוואה בין עולים לילידי הארץ. *חברה ורווחה, כד (3): 263-286.*
- קמחי, מ' ובן אריה, א' (2007). ילדים עולים בישראל. המשרד לקליטת העלייה והמועצה הלאומית לשלום הילד, ירושלים.
- Mirsky, J. (1997). Psychological distress among immigrant adolescents: culture-specific factors in the case of immigrants from the former Soviet Union. *International Journal of Psychology, 32(4): 221-230.*
- Mirsky, J., Baron-Draiman, Y., & Kedem, P. (2002). Social support and psychological distress among young immigrants from the former Soviet Union in Israel. *International Social Work, 45(1): 83-97.*
- Roer-Strier, D. & Rosenthal, M. K. (2001). Socialization in changing cultural contexts: A search for images of the "Adaptive Adult". *Social Work, 46(3): 215-226.*
- Slonim-Nevo, V., Sharaga, Y. & Mirsky, J. (1999). A culturally sensitive approach to therapy with immigrant families: The case of Jewish emigrants from the former Soviet Union. *Family Process, 38(4): 445-461.*
- Strier, R., & Roer-Strier, D. (2005). Fatherhood and immigration: Perceptions of Israeli immigrant fathers from Ethiopia and the Former Soviet Union. *Families in Society, 86(1): 121-133.*
- Tartakovsky, E. & Mirsky, J. (2001). Bullying gangs among immigrant adolescents from the former Soviet Union in Israel. *Journal of Interpersonal Violence, 16(3): 247-265.*